

ДАЛА ПЕЧАГИ ЭКСТРАКТИНИ САҚЛОВЧИ ГИДРОГЕЛНИНГ ТЕРМИК КУЙИШ ЖАРОХАТЛАРИДА РЕГЕНЕРАЦИОН ХУСУСИЯТЛАРИ

Якубова Умида Бахтияровна

Тошкент тиббиёт академияси Урганч филиали

Аннотация: Мақолада илмий тадқиқотлар натижасида дала печаги ўсимлигининг куйиш жароҳатларида регенерацион хусусиятлари ҳақида батафсил маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: Доривор ўсимлик, флавоноидлар, ибупрофен, термик жароҳат, алколоидлар.

Аннотация: В статье приведены подробные сведения о регенеративных свойствах растения вьюнок полевой при ожоговых ранах в результате научных исследований.

Ключевые слова: Лекарственное растение, флавоноиды, ибупрофен, термическая травма, алкалоиды.

Abstract: The article provides detailed information about the regenerative properties of the ivy plant in burn wounds as a result of scientific research.

Key words: Herbal plant, flavonoids, ibuprofen, thermal injury, alkaloids.

Доривор ўсимликларнинг организмга таъсири унинг таркибидаги кимёвий бирикмаларнинг миқдорига боғлиқ. Бу бирикмалар ўсимликнинг қисмларида турли миқдорда тўпланади. Доривор моддалар баъзи ўсимликларнинг куртаги, барги ёки мевасида, баъзиларида илдизи ёки пўстлоғида тўпланади. Шу боис ўсимликларнинг асосан биологик фаол моддалари кўп бўлган қисми йиғиб олинади.

Шулардан дала печаги ўсимлиги печакгулдошлар оиласидан бўлиб, ер бағирлаб ёки чирмашиб ўсувчи, поясининг узунлиги 40-100 см га етадиган кўп йиллик бегона ўтдир. Барглари ёйсимон, найзасимон ўткир учлидир. Дала печаги март-апрель ойдарида кўкаради. Март-август ойларида гуллайди. Гули ок ёки пушти рангда, карнайсимон бўлади. Меваси июнь-сентябрь ойларида пишади. Мевасининг ташқи кўриниши кенг тухумсимон, туксиз узунлиги 6-8 мм. Дала печаги суғориладиган ерларда кўп ўсади. У республикамизнинг хамма жойида тарқалган. Ўсимликдан дори воситалари тайёрлаш мақсадида ўсимликнинг ер устки қисми йиғилади, соя-салқин жойда куритилади.

Ўсимликнинг ер устки қисмлари таркибида флавоноидлар, кофе кислотаси, каротин, С витамини, смолалар ва бир қанча алкалоидлар бор. Ушбу ўсимликдан кўп миқдорда дори препаратлари тайёрланади. Доривор ўсимликлар инсониятга жуда қадим замонлардан маълум бўлган. Ўсимликлардан нафақат озиқ-овқат, балким биологик фаол моддалар манбаи сифатида кенг фойдаланилган. Шифобахш ўсимликлар захарли эмас, ёки кам захарли асосийси асорат қолдирмайди, улар таркибидаги биологик

фаол моддалар кўп ва инсон организмига узоқ вақт даволовчи таъсирини ўтказиб туради. Хозирги кунда фармацевтика корхоналарида ишлаб чиқарилаётган дори воситаларининг 50% и доривор ўсимликлар хом-ашёсидан тайёрланмоқда. Доривор ўсимликлар бизни ўраб турган табиатда мавжуд ва уни йиғиб олиш қийинчилик туғдирмайди. Ўсимликнинг ер устки қисмидан тайёрланган қайнатма билан яралар кўқарган сохалар ювилган. Бундан ташқари қайнатмани темиртки ва кўтирга қарши дори қилиб ишлатилган. Баргидан тайёрланган порошок яралар ва турли жароҳатлар устига сепилади. Ўсимликнинг илдиз қисмида сапонинлар, алколоидлар ва танинлар мавжуд. Аколоидлар 0,23 %. Ўсимлик барглари витаминлардан витамин С, флавоноидлар, уруғи алколоидлар, липидлар 7,8 % сақлайди.

Тадқиқот мақсади. Дала печаги экстрактини сақловчи гидрогелни термик куйиш жароҳатларида ибупрофен билан солиштирган ҳолда самарадорлигини ўрганиш.

Куйиш жароҳатларнинг энг кўп тарқалган турларидан бири бўлиб, жароҳатларнинг умумий структурасида 2-3 ўринларни эгаллайди. Термик шикастланишлар 5 дан 12% гача юқори частотада содир бўлади.

Хозирги вақтда шифокорлар арсеналида регенерация ва репаратив хусусиятларига эга бўлган дори-дармонларнинг катта танлови мавжуд [2; 89]. Бирок, уларнинг ҳеч бири универсал эмас ва уларнинг самарадорлиги оптималдан узоқдир. Бу куйиш жароҳатларини даволашда янги дори воситаларини излаш ва ишлаб чиқиш зарурлигини тақозо этади [3; 120].

Материаллар ва тадқиқот усуллари.

Тажрибадан бир кун олдин каламушнинг орқа юзаси (4x4 см) депиляция қилинади. Депиляцияга қулайлик яратиш мақсадида тери остига 8-10 мг 0,9% ли натрий хлорид эритмаси киритилади. Шу билан бирга тери чўзилади ва депиляция пайтида шикастланмайди. Бир кун ўтгач электропояльник учига ўрнатилган 250⁰ гача қиздирилган мис пластинка ёрдамида термик куйиш қилинади. (3,3x3,3 см) 10 см² сатҳда 20 секунд. Куйиш яраси шакли квадрат шаклда эди.

Бунда куйиш клиник таснифи бўйича III А ва III Б даражали куйиш кузатилади. Тажриба натижалари куйиш натижасида келиб чиққан тери жароҳатининг тўлиқ тиклангунгача кузатиб борилади. Яра юзасининг ҳолати атрофидаги тўқималарнинг ҳолати ва эпителизацияси вақти қайд қилинади.

Шуни ҳисобга олиш керакки, тананинг термик шикастланишга бўлган реакцияси эркин радикал жараёнларнинг фаоллашиши ва турли органларда липид пероксидациясининг кучайишини ўз ичига олади ва натижада пайдо бўлган арахидон кислотаси яллиғланиш жараёнининг асосий воситачилари простагландинларнинг ўтмишдоши ҳисобланади [9; 286 с].

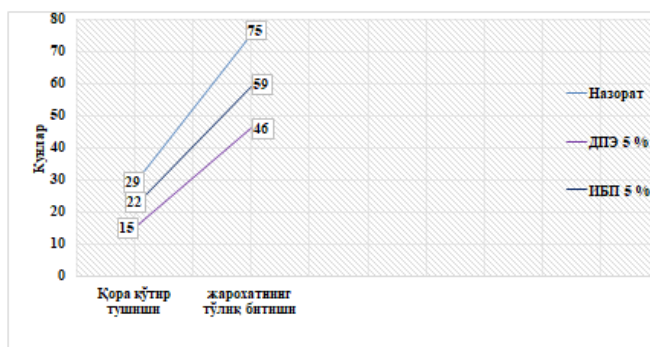
Ушбу вазиятни ҳисобга олган ҳолда, юқори яллиғланишга қарши фаолликка эга бўлган дала печаги экстрактини ўз ичига олган гел термик жароҳатларни даволашда муҳим патогенетик восита бўлиши мумкин, деб тахмин қилиш мумкин. Юқорида

айтилганлар дала печаги экстрактини ўз ичига олган гелнинг термик шикастланиш жараёнига таъсирини ўрганиш учун алоҳида бир қатор тажрибалар ўтказиш учун асос бўлиб хизмат қилди, натижалари қуйида келтирилган. Юқори яллиғланишга қарши фаоллигига эга бўлган дала печаги экстрактини сақловчи гел термик жароҳатларни даволашда муҳим патогенетик восита бўлишини тахмин қилиш мумкин. [5; 645 с].

Олинган натижалар ва уларнинг таҳлили. Термик жароҳат чақирилган каламушларда ўтказилган экспериментал тадқиқотнинг натижалари таҳлили шуни кўрсатдики, грануляцион тўқима ҳосил бўлиши ва эпителизация 11-12-кундан бошланган. Шу билан бирга, назорат каламушларида жароҳат ҳосил қилингандан сўнг қорақўтирлар юзага келди, улар тажрибанинг биринчи оғи охирига келиб мустақил равишда тушиб кетди, зарарланган терининг тўлиқ битиши ва терининг туклар билан қопланиши тажриба бошидан ўртача 75-куни кузатилди. Ўрганилган воситаларни сақловчи геллар билан каламуш терисининг куйиш юзасини кундалик даволаш яранинг битишини тезлашишига сабаб бўлди. Шундай қилиб, дала печаги экстрактини сақловчи гел билан ишлов берилган каламуш гуруҳида қорақўтирни йўқолиш вақти деярли икки мартага (48,5%), ибупрофен билан даволанганда эса 22,3% га қисқарди. Шу билан бирга, ибупрофен гелида жароҳатларнинг тўлиқ битиши 22,3% га, таркибида дала печаги экстракти бўлган гел билан даволанганда эса 39,1% га камайди.

Дори воситаларининг ярани даволашда самарадорлиги, эҳтимол, нафақат гел таркибидаги биологик фаол моддалар, балки шакллантирувчи моддаларни ташкил этувчи таркибий қисмларга ҳам боғлиқ деб ҳисоблаш мантиқан тўғри. Ушбу вазиятни аниқлаштириш учун ушбу тажрибалар серияси даражаси ва майдони бўйича ўхшаш термик жароҳат олган, аммо дорисиз гел плацебо билан даволашган каламушлар гуруҳини ўз ичига олди.

Каламушларда дала печаги экстрактини сақловчи 5% ли гел ва 5%ли ибупрофен гелларининг термик куйиш натижасида келиб чиққан жароҳат битишига таъсирини солиштириб ўрганиш



Маълумотлардан кўришиб турибдики, плацебо гуруҳи билан таққослаганда, дала печаги экстрактини ўз ичига олган гель билан даволаш қилинган каламушларда қорақўтир тушиш муддати 46,0% га, ибупрофенда эса 18,8% га қисқарди. Шу билан бирга, жароҳатларнинг тўлиқ даволаниши 10% га, дала печаги экстракти бўлган гель билан даволанган гуруҳда эса 29,5% га камайди. Бинобарин, қўлланилган дорилар, гель шаклида маҳаллий равишда қўлланилганда, термик шикастланиш жараёнига бир томонлама ижобий таъсир кўрсатади, бу қорақўтир тушиш вақтини қисқартириш ва куйган яраларни тўлиқ даволашда намоён бўлади. Шуниси эътиборга лойикки, дала печаги экстракти бўлган гель ўзининг фармакологик фаоллиги бўйича ибупрофенни ўз ичига олган гелдан биров устундир.

Хулоса

1. Кўришиб турибдики, дала печаги экстрактини сақловчи гель термик куйиш натижасида ҳосил бўлган жароҳат битишига ижобий таъсир кўрсатди. Бу қорақўтир тушиши кунининг қисқаришида, куйиш жароҳатларининг тўлиқ даволаниш муддатида намоён бўлди.
2. Яллиғланишга қарши фаоллигига эга бўлган дала печаги экстрактини сақловчи гель термик жароҳатларни даволашда муҳим патогенетик восита ҳисобланади.

АДАБИЁТЛАР

1. Khakimov, Z., Rakhmanov, A. K., Yakubova, U. B., & Shukurlaev, K. S. (2021). Experimental substantiation of anti-inflammatory activity of a gel containing *Convolvulus arvensis* extract in carrageenan-induced aseptic arthritis. *National Journal of Physiology, Pharmacy and Pharmacology*, 11(6), 645-645.
2. Шукурлаев, К. Ш., Якубова, У. Б., & Кутлиева, Ф. А. (2023). ВЬЮНОК ПОЛЕВОЙ-ЛЕЧЕБНЫЕ СВОЙСТВА И ПРИМЕНЕНИЕ В МЕДИЦИНЕ. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 18(4), 88-95.
3. Якубова У. Б. и др. ДАЛА ПЕЧАГИ ЭКСТРАКТИНИ САҚЛОВЧИ ГИДРОГЕЛНИНГ АНТИЭКССУДАТИВ ТАЪСИРИ //ТАДҚИҚОТЛАР. – 2023. – Т. 27. – №. 4. – С. 120-126.
4. Bahtiyarovna Y. U. THE IMPORTANCE OF FIELD BINDWEED IN FOLK MEDICINE //JOURNAL OF BIOMEDICINE AND PRACTICE. – 2023. – Т. 8. – №. 2.
5. Шукурлаев К. Ш., Якубова У. Б. ВЛИЯНИЕ ВЬЮНКА ПОЛЕВОГО–CONVOLVULUS ARVENSIS L НА ТЕЧЕНИЕ АДЬЮВАНТНОГО АРТРИТА У БЕЛЫХ КРЫС ПРИ НАРУЖНОМ ПРИМЕНЕНИИ.
6. Якубова У. Б., Мискинова Ф. Х. АНТИФЛОГИСТИЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ И ПОБОЧНЫЕ ДЕЙСТВИЯ НЕКОТОРЫХ НЕСТЕРОИДНЫХ

ПРОТИВОВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ СРЕДСТВ //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 35-42.

7. Якубова У. Б. ФАРМАКОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ ГЕЛЯ СОДЕРЖАЩИЙ ЭКСТРАКТ ВЬЮНКА ПОЛЕВОГО–CONVOLVULUS ARVENSIS //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. 7. – С. 238-246.

8. Якубова У. Б. ВЛИЯНИЕ ГИДРОГЕЛЯ ЭКСТРАКТА ВЬЮНКА ПОЛЕВОГО НА ТЕЧЕНИЕ ВОСПАЛЕНИЯ ИНДУЦИРОВАННОГО ФОРМАЛИНОМ //PHARMACOTHERAPY OF PARKINSON’S DISEASE. – С. 654.

9. Хакимов З.З., Рахманов А.Х., Якубова У.Б. Эффективность геля, содержащего экстракт *Convolvulus arvensis*, в лечении ожоговых ран.// Инфекция, иммунитет и фармакология.-2021. №5-С. 284-290.